

‘Die jeugd van tegenwoordig’

Een kennismaking met diverse aspecten van mondelinge taalvaardigheid

Vital Meij

Om leerlingen op een speelse maar doeltreffende manier te laten proeven van diverse kanten van mondelinge taalvaardigheid, hebben we op het Eldecollege in Schijndel (NL) zo'n 10 jaar geleden besloten om een groot project op te zetten met als naam *Die jeugd van tegenwoordig*. In de oorspronkelijke opzet lazen, interviewden en enquêteerden de leerlingen in groepen enkele weken over een min of meer zelf gekozen onderwerp dat onder te brengen viel onder het overkoepelend thema. Ze bedachten een casus waarin hun onderwerp persoonlijk gemaakt werd en speelden in hun eigen groep een (zelfbedacht) conflict na, zodat aan den lijve ondervonden werd wat er zoal speelt rondom hun problematiek. Nadat alle gegevens uit de literatuur (door middel van samenvattingen), de enquêtes en de interviews verwerkt waren, trokken ze conclusies. Vervolgens werd hen opgedragen een stelling te bedenken waarover gediscussieerd kon worden.

In een grote forumdiscussie met alle leerlingen van 4 havo en 4 vwo (algemeen vormend onderwijs) en een forum van door ons uitgenodigde deskundigen kwamen willekeurige stellingen aan de orde. Alle leerlingen kregen de opdracht van een van de discussies een verslag te maken en als hun stelling toevallig uit de hoge hoed kwam, lichtten ze deze toe en verdedigden ze hun standpunt. Alles wat hierboven genoemd is, werd verzameld in een groepsmap, die na het slotdebat moest worden ingeleverd. Voor hun deelname en de map kregen ze een groepscijfer.

ONTWIKKELING

Dat voorgaande werkwijze veel haken en ogen had, spreekt voor zich. Ik noem er enkele:

- het forum kon lang niet altijd goed bemand worden en bleef heel plaatselijk bepaald;
- datzelfde forum had meestal de grootste inbreng: men discussieerde met elkaar, en er werd vooral geluisterd door de leerlingen;
- veel leerlingen kwamen eigenlijk (mondeling) nauwelijks aan bod, tot hun grote opluchting vaak;
- de organisatie kostte ons, leraren, enorm veel tijd en energie;
- bovendien bleek het in onze schoolorganisatie steeds moeilijker om het roos-

ter te doorbreken en de aula een halve dag te bezetten.

Dat deed mij enkele jaren geleden besluiten tot een nieuwe opzet. We wilden dus af van een forumdiscussie met 200 tot 250 leerlingen en we wilden graag iets meer sturing kunnen geven aan de thema's. We vonden het ook van groot belang dat leerlingen niet weer een dikke map moesten produceren met samenvattingen en bronnen; eindelijk eens niet per se lappen tekst lezen en die dan weer samenvatten. Maar vooral moesten we zorgen voor een opzet waarin leerlingen zelf mondeling taalvaardiger werden en hun schroom overwonnen. Bovendien konden we vast en zeker zorgen voor een breder spectrum van spreek- en luisteropdrachten.

DE HUIDIGE AANPAK

De eerste stap was toen om vooraf te komen tot een vijftal overkoepelende thema's, zodat er in elke klas mee gewerkt kon worden in groepen van minstens vijf en maximaal zeven leerlingen. Die thema's zijn nu:

- (1) jongeren en/in de media;
- (2) jongeren en (hun) gezondheid;
- (3) jongeren en geweld, de slachtoffers en de daders;
- (4) jongeren en relaties, zowel binnen het gezin als onderling;
- (5) jongeren en uiterlijk, lichaam en kleding.

Qua mondelinge vaardigheidsvormen zitten in deze aanpak het klas- en het groepsge-sprek, een rollenspel, de vergadering, (het principe van) de vissenkomp, het interview, de enquête en (leiding geven aan) het debat.

ONZE WERKWIJZE

We beginnen met een rollenspel, waarin leerlingen een rol opgelegd krijgen en deze moeten blijven spelen in een discussie rondom een voorgelegd probleem. In afbeelding 1 vindt u enkele willekeurige rollen. Doel hiervan is kennismaking met mogelijke afwijkende invalshoeken van je gesprekspartners. De observanten wordt gevraagd niet alleen de rol te raden, maar ook de positieve en negatieve kanten van zo'n deelnemer te verwoorden.

SIMULATIESPEL: Enkele rollen

Rol 1

Jij bent **VOORZITTER** van de leerlingenraad. Alles wat hieronder staat, moet je aan de leerlingenraad vertellen en je moet zorgen voor een beslissing over deze kwestie binnen vijftien minuten. Je leidt de vergadering die gaat over het volgende onderwerp:

In jullie school moeten alle jongens in een grote ruimte samen douchen en alle meisjes in een andere grote ruimte. Een vijftal leerlingen heeft dat geweigerd: twee jongens en drie meisjes. Ze willen in afgesloten hokjes kunnen douchen. Ze worden door de leraar Lichamelijke Opvoeding na herhaald waarschuwen zwaar gestraft.

Ze weigeren deze straf te accepteren en het loopt zo hoog op dat ze officieel een klacht indienen bij de directie. De directie luistert naar hun verhaal, maar besluit achter de leraren LO te blijven staan en bevestigt de straf. De vijf leerlingen worden een dag geschorst en hun ouders worden uitgenodigd voor een gesprek op school.

Nu ligt deze kwestie bij jullie op tafel, want de vijf leerlingen accepteren de straf nog steeds niet en roepen jullie hulp in. De leerlingenraad weet nog van niks, dus je moet eerst alles vertellen wat je van deze zaak weet en vervolgens gaan jullie erover vergaderen onder jouw leiding. Er moet een beslissing genomen worden binnen vijftien minuten. Succes!

Rol 5

Jij bent de LOLBROEK. Vergaderen is onzin. Je komt om gezellig te kletsen en om grappen te maken. Serieus met jou spreken is vrijwel onmogelijk. Je verstoort de vergadering met melige grappen en gekke beken. Als het erop aankomt, ben je niet goed op de hoogte.

Rol 6

Jij bent de NEUTRO. Je hebt nooit een mening. Je durft je niet echt voor of tegen iets uit te spreken. Dat komt omdat je niet wil opvallen, aandacht doet je blozen. Je bent heel verlegen en spreekt dan ook niet of zachtjes, de voorzitter moet om je mening vragen en dan houd je je op de vlakte.

Rol 9

Jij bent de BLOKKEERDER. Je remt de vergadering alleen maar af. Je vertelt over privé-zaken die er niets toe doen. Je gebruikt verkeerde voorbeelden en wordt boos als men dat tegen je zegt. Je bent negatief bezig omdat je altijd tegendraads bent.

AFBEELDING 1: Enkele rollen bij het simulatiespel

Dit rollenspel wordt in een klasgesprek onder leiding van de leraar geëvalueerd op onder andere verbale vaardigheid, lichaamstaal, verloop van de discussie, de rol van de voorzitter en het belang van samenwerking om tot een tijdige oplossing te komen.

Dan vormen leerlingen groepen van minstens vier en maximaal zeven waarbij ze moeten letten op een mix van praters en luisteraars, en geslacht. De leraar legt nadruk op het belang van een evenwichtige groep; het mag bijvoorbeeld niet zo zijn dat

er een zwijgzame groep, verlegen leerlingen overblijft. Ook een groep praatjesmakers moet vermeden worden.

In de studiewijzer staat een (gering) aantal opdrachten uit de methode *Ned.werk@* van Meulenhoff (die we vooral als naslagwerk gebruiken). Die maken de leerlingen als groep, waardoor ze de theorie doorwerken. Ze krijgen ook het advies om zelf eens te onderzoeken wat er over bijvoorbeeld lichaamstaal zoal te vinden is op internet.

De leraar maakt nu de thema's bekend en de groepen krijgen de opdracht om te vergaderen over hun themavoorkeur (+ een tweede keuze). Deze voorkeur moet een vertegenwoordiger van de groep met assistent¹ verdedigen in een vissenkomvergadering. De leraar wijst op het grote belang van afspraken over de te volgen tactiek in die vergadering: aangezien de vijf thema's slechts een maal per klas kunnen voorkomen en alle thema's verdeeld worden, kan de tweede keuze best eens de uitkomst zijn. Tijdens de vergadering blijkt vaak dat er veel geschoven en onderhandeld moet worden door de deelnemers voordat er een verdeling is gemaakt. Daarom is de argumentatie voor beide keuzes ook van groot belang.

Alle anderen observeren deze discussie zonder voorzitter en maken individueel een verslag met behulp van een beoordelingsformulier uit de methode dat enkele malen gebruikt kan worden. Nu de thema's verdeeld zijn, stelt de groep vast waaraan een goed interview en een goede enquête moeten voldoen (deze eisen vinden ze in hun methode) en wie ieder van hen zal interviewen.

De diversiteit van de geïnterviewden (allochtoon/autochtoon, beroepsdeskundigen/ervaringsdeskundigen, bekenden/onbekenden) en geënquêteerden (jongens/meisjes, allochtoon/autochtoon, jeugd/ouderen) is daarbij zeer belangrijk. De enquête onder 100 jongeren doen ze samen. Ze maken en beoordelen samen de vragen die ze stellen. Vervolgens nemen ze de interviews af en houden de enquête vóór een afgesproken datum. Het staat hun uiteraard vrij om aanvullende informatie te verzamelen over het thema. Vooral cijfermateriaal kan van nut blijken in alle debatten: zowel die in de klas waarbij de themagroep voorziet en inleidt, als in de klasoverstijgende themadebatten.

Als de enquêteresultaten berekend zijn en de interviews uitgewerkt in verslagen, is het tijd voor het bedenken van een of meer geschikte stellingen over hun onderwerp. Dat geschiedt door middel van een *mindmap*². Daarnaast kiest de groep een debatleider en een assistent. De leraar helpt bij de scherpe formulering van alle stellingen.

**Op deze manier
zijn leerlingen
vooral al doende
aan het leren en
dat motiveert.**

Alle leerlingen krijgen dan van elke groep de debatstelling en bereiden zich individueel voor op elk debat. Bij elk klasdebat levert dus een groep de voorzitter met assistent en een jury. Deze beoordeelt de *debater* met het beoordelingsformulier voor deelnemers. Na elk debat wijst de jury op basis daarvan een winnaar aan en vervolgens maakt ieder jurylid (thuis) een verslag.

Tot slot organiseren de leraren vijf grote slotdebatten waarbij uit elke klas de groepen met hetzelfde thema worden samengevoegd. In vijf lokalen debatteren ze een half uur over de zelfgeformuleerde stellingen. Daarbij leidt een door ons uitgenodigde deskundige (cf. *Het Lagerhuis* op de Nederlandse televisie) het thema in en neemt actief deel aan het debat. Ze zijn daar dus met 'deskundigen' onder elkaar en kunnen ruim aan het woord komen. Overigens is het aan te bevelen om het totaal aantal leerlingen de dertig niet te laten overschrijden; werk eventueel met twee groepen.

EVALUATIE EN BEOORDELING

De les hierna volgt een groepsevaluatie (afbeelding 2), waarbij de leden elkaar tot slot ook een cijfer geven voor de inbreng die ze hebben gehad en de geleverde bijdrage.

GROEPSEVALUATIE

Bespreek in je groep hoe het hele project is verlopen, vanaf de groepsvorming tot en met het einddebat. Daarbij besteed je, in goed overleg, aandacht aan de volgende punten:

- (1) Hebben de groepsleden zich aan hun afspraken gehouden? Leg uit en geef voorbeelden.
- (2) Werd er naar elkaar geluisterd en was er waardering voor ieders inbreng? Licht toe.
- (3) Hoe verliepen de discussies, was er steeds dezelfde voorzitter/gespreksleider of steeds een andere of helemaal geen leiding? Bleven jullie goed bij het onderwerp?
- (4) Waarover zijn jullie als groep ontevreden en waarover tevreden? Licht elk punt toe.
- (5) Heeft ieder groepslid een even grote bijdrage geleverd? Licht toe.
- (6) Wat moet een volgende keer anders in de studiewijzer, in onze lesaanpak? En in jullie werkwijze?
- (7) Maak individueel een beargumenteerde rangschikking van *goed-beter-best* voor je eigen groepsleden, geef ze een cijfer. De leraar haalt die apart op. Daarbij laat je jezelf natuurlijk buiten beschouwing.

Werk (1) tot en met (7) uit en voeg deze evaluatie toe aan jullie groepsmap.

AFBEELDING 2: Groepsevaluatie

Een individuele sterkte/ zwakte-analyse (afbeelding 3) rondt de zaak af.

STERKTE/ZWAKTE-ANALYSE

- (1) Was je tevreden over je groep? Waarover wel, waarover niet?
- (2) Was je tevreden over jezelf? Waarover wel, waarover niet?
- (3) Was je blij met jullie thema? Bespreek.
- (4) Heb je genoeg bijgedragen of kon het beter?
- (5) Durfde je te zeggen wat je vond? Waarom wel/niet?
- (6) Kreeg je de kans om te zeggen wat je vond? Werd er naar je geluisterd?
- (7) Luisterde je zelf naar de anderen? Wat heeft dat opgeleverd?
- (8) Wat vond jij het moeilijkst tijdens dit project?
- (9) Waar ligt dat volgens jou aan?
- (10) Waarin bleek je sterk te zijn? Wist je dat van jezelf vooraf al?

- (11) Discussieer je graag en vaak of juist niet? Waarom?
- (12) Vond je de debatten bij jou passen? Welke wel/niet en waarom?
- (13) Wat vind je het fijnst: luisteren of spreken? Waarom?
- (14) Let je op het gedrag / de lichaamstaal van anderen tijdens discussies of debatten? Geef storende of juist positieve voorbeelden en leg die uit.
- (15) Let je op je eigen lichaamstaal. Wat doe jij bijvoorbeeld vaak? Stoort je dat?
- (16) Waaraan heb je een hekel in een discussie? Leg uit.
- (17) Wanneer haak je af in discussies/debatten? Waarom?
- (18) Welk cijfer zou je jezelf geven voor je totale bijdrage aan dit project?

AFBEELDING 3: Sterkte/zwakte-analyse voor ieder individueel groepslid

Al het materiaal wordt verzameld in een map die door de leraar afgetekend wordt, als ze tenminste naar behoren is. Het cijfer dat de leerlingen krijgen, ontstaat uit het groepscijfer (1x) en een leraarcijfer voor hun debatkunsten (2x). We laten dat twee maal meetellen, gezien de eraan bestede tijd en het belang dat we eraan hechten.

WAAROM AL DIE MOEITE?

Dit project neemt veel tijd in beslag. We besteden er ongeveer 18 lesuren van 50 minuten aan (in het vwo wat minder) en daarnaast verlangen we van de leerlingen een investering van minimaal 8 klokuren thuis of op school... De thematische slotdebatten worden georganiseerd tijdens een toetsweek, nemen ieder een lesuur in beslag en vereisen de aanwezigheid van liefst twee leraren Nederlands per debat. Daarnaast is het aan te raden om op tijd deskundigen te strikken die tijd vrij willen maken om aanwezig te zijn én zich voor te bereiden.

Waarom al die moeite?

- Op deze manier zijn leerlingen vooral al doende aan het leren en dat motiveert.
- Wij kunnen zo een grote diversiteit aan

opdrachten bieden en ook dat zorgt voor een grote motivatie bij de leerlingen.

- Het geheel van dit project is meer dan de som der delen, ook al omdat we er langere tijd bij stilstaan, zodat het meer beklijft.
- De leerlingen hoeven eindelijk eens een keer niet per se te lezen en teksten samen te vatten; vrijwel alles is gericht op de verbetering van hun mondelinge vaardigheid.
- Iedere leerling vindt wel iets van zijn gading in de diverse thema's en opdrachten, zodat ook persoonlijke kwaliteiten of interesses er toe doen.
- Leerlingen doen in relatief korte tijd een schat aan ervaring op.
- In en met een groep mogen werken, vergaderen en discussiëren is bij mondelinge taalvaardigheid minder bedreigend dan alleen voor een hele klas komen te staan.
- Volgens ons levert deze aanpak verantwoorde(r) cijfers op.

***Leerlingen doen
in relatief korte tijd
een schat aan
ervaring op.***

Ten slotte geef ik u en uw vakgroep hieronder nog enkele punten ter overweging, alvorens u dit bijzondere project bij u op school op voortvarende wijze gaat opstarten:

- Willen we een zo veelomvattend project wel samen uitvoeren?
- Ben ik bereid om zoveel, zelfs vrijwel alles, aan de leerlingen over te laten?
- Kunnen onze leerlingen dit wel aan?
- (Hoe) past dit in ons programma en in

onze school, qua tijd, ruimte en mentaliteit?

- Kunnen we zelf omgaan met deze afwijkende taak tijdens (en buiten) de lessen?

Alleen deze vragen leveren al genoeg stof tot discussie op voor een pittige vakgroepvergadering. Hopelijk verhinderen ze u echter niet om even enthousiast te worden als wij en onze leerlingen (al jaren) zijn.

Vital Meij
Water en Vuurplein 8
NL – 5211 WS 's Hertogenbosch
v_meij@hetnet.nl

Noten

- 1 *De rol van de assistent is vooral het bewaken van de tijd, het voeden van de voorzitter met nieuwe punten en het aan bod laten komen van iedere deelnemer.*
- 2 *Een mindmap is een bijzondere wijze van ordening, waarbij de onderlinge verbanden visueel gemaakt worden. Om een goed beeld te krijgen van zo'n mindmap, typt u bij <www.google.be> het zoekwoord 'mindmap' in.*